

# O STJECANJU VLASNIŠTVA PRISVAJANJEM MORSKIH RIBA I DRUGIH MORSKIH ORGANIZAMA

Prof. em. Nikola Gavella \*

UDK 347.232.1

639.21.3:347.232.1.

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: lipanj 2007.

*Morske ribe, školjke, rakovi, koralji i drugi morski organizmi nisu u suvremenom hrvatskom pravnom poretku ničije stvari, nego su sastavni dijelovi općeg dobra - pomorskog dobra. Zbog takvog uređenja, postavljaju se neka pitanja o njihovoj stjecanju prisvojenjem (okupacijom), koja se inače ne bi postavljala. U prvom redu to je pitanje o sposobnosti (prikladnosti) morskih riba i drugih morskih organizama za to da ih se u vlasništvo stječe prisvojenjem. Nadalje, to je pitanje sposobnosti prisvojitelja za stjecanje vlasništva prisvojenjem, osobito s obzirom na posebna zakonska pravila o morskom ribolovu. Tu je još i pitanje utjecaja posebnih pravila o zaštiti prirode na svačiju mogućnost stjecanja riba i drugih morskih organizama u vlasništvo prisvojenjem. Za sva se ta pitanja nastoji ponuditi odgovore.*

*Ključne riječi: ničija stvar, okupacija, opće dobro, pomorsko dobro, prisvojenje, ribolov, vlasništvo, zaštita prirode*

## I. UVOD

Ribolov i lov zadovoljavaju mnogobrojne i raznovrsne ljudske potrebe. To su tradicionalni načini pribavljanja hrane, ali i važne gospodarske djelatnosti, dakako i sportske, od osobite važnosti za turizam. Uz taj gospodarski aspekt, a možda i prije njega, postoji još jedan, daljnji i dublji. Ribolovac i lovac su iskonske ljudske uloge. Tko ih igra, zadovoljava time neke ljudske potrebe, uključujući i onu da se neposredno suočava i bori s prirodom, da je savladava

---

\* Dr. sc. Nikola Gavella, prof. em. Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg maršala Tita 14, Zagreb

i podređuje sebi, istražujući tako granice svojih sposobnosti te nastojeći da ih što dalje pomakne. Upravo taj aspekt ribolova i lova bio je nadahnuće mnogim umjetnicima da tu temu ovjekovječe u brojnim sjajnim djelima likovne umjetnosti, književnosti i glazbe. Bio je, dakako, i zla sudbina onih koji su u toj borbi podlegli; sjetimo se samo smrti Nikole Zrinjskog u lovu 1664., i njezinih dalekosežnih, kobnih posljedica. Na ovaj ili onaj način, ribolov i lov igraju toliko važnu ulogu u ljudskom društvu i životima mnogih pojedinaca da zaslužuju svaku pažnju.

Ovdje ćemo se usredotočiti na stvarnopravnu problematiku morskog ribolova, zapravo još uže - na problematiku stjecanja prava vlasništva na ribama, školjkama i drugim morskim organizmima (morskim bićima),<sup>1</sup> koji su ulov. Nesumnjivo je da se ribolovom teži stjecanju u vlasništvo onoga što je ulov, i to stjecanju prava vlasništva prisvojenjem (okupacijom), dakle stjecanju koje se zbiva na temelju zakona, uzimanjem stvari u samostalan posjed, s namjerom da ih se prisvoji. Da bi se prisvojenjem steklo u vlasništvo stvar koju se uzelo u samostalan posjed, potrebno je da, uz opće zakonske pretpostavke stjecanja prava vlasništva (stvar je za to sposobna, stjecatelj je za to sposoban, postoji neki pravni temelj za stjecanje prava vlasništva), budu ispunjene još i posebne zakonske pretpostavke stjecanja prava vlasništva upravo prisvojenjem. U našem pravnom poretku stjecanje prava vlasništva prisvajanjem općenito je uređeno stvarnopravnim pravilima iz čl. 131. i 132., st. 3. Zakona o vlasništvu i drugim stvarnim pravima,<sup>2</sup> koja određuju posebne zakonske pretpostavke za to stjecanje. Ako i kada se u pogledu određene stvari ispune zakonske pretpostavke tog stjecanja, stjecatelj će, na temelju zakona, prisvojenjem izvorno steći pravo vlasništva na njoj.<sup>3</sup>

Primjena tih pravila o stjecanju na morski ribolov, zapravo na stjecanje stvari od kojih se sastoji ulov, zahtijeva odgovore i na neka pitanja koja se s tim u vezi postavljaju u pogledu suvremenog hrvatskog pravnog uređenja. Dok pitanje kakav bi trebao biti čin prisvajanja da bi se njime moglo steći vlasništvo

<sup>1</sup> Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama služi se nazivom - morski organizmi, a isto tako i Zakon o morskom ribarstvu, dok Pomorski zakonik (Narodne novine, br. 181/04) govori o morskim bićima.

<sup>2</sup> Zakon o vlasništvu i drugim stvarnim pravima (ZV), Narodne novine, br. 91/96, 68/98, 137/99, 114/01, 100/04.

<sup>3</sup> Prisvoji li osoba neku stvar, a da pritom nisu bile ispunjene sve zakonske pretpostavke za stjecanje vlasništva prisvojenjem - stekla je tu stvar u posjed, ali ne i u vlasništvo.

prisvojene stvari ne bi trebalo zadavati veće poteškoće onome koji traži odgovor na nj u vezi s ribolovom, drukčije je s druge dvije posebne pretpostavke stjecanja vlasništva prisvojenjem. U prvom redu to je pitanje sposobnosti (prikladnosti) morskih riba, školjaka, rakova, koralja i dr. za to da ih se prisvojenjem stekne u vlasništvo, budući da u našem suvremenom pravnom poretku to nisu ničije stvari, nego su sastavni dijelovi općeg dobra - pomorskog dobra. Nadalje je tu i pitanje sposobnosti prisvojitelja za stjecanje vlasništva prisvojenjem, osobito s obzirom na posebna zakonska pravila o morskom ribolovu te o njegovoj dopuštenosti jednim, a nedopuštenosti drugim osobama. Uz to je tu još i pitanje utjecaja posebnih pravila o zaštiti prirode na svačiju mogućnost stjecanja riba i drugih morskih organizama u vlasništvo prisvojenjem. Sva ta pitanja traže odgovore, a njihovo je pronalaženje postalo možda još važnije od kada je Republika Hrvatska proširila svoju jurisdikciju na Jadranskom moru.<sup>4</sup>

Pokušat ćemo ponuditi odgovore na navedena pitanja. Vodit ćemo pritom računa o tome da se oduvijek ribolovom iz mora i podmorja prisvajaju ribe, rakovi, školjke i sve ostalo što je živo i neživo prirodno bogatstvo, zadovoljavajući kroz to mnoge i raznovrsne ljudske potrebe. Od mogućih odgovora na postavljena pitanja, ispravni mogu biti jedino oni koji, poštujući ulogu koju ribolov ima, pronalaze put za to da se prisvajanje njime odvija u skladu s pravnim poretkom.

## II. SPOSOBNOST (PRIKLADNOST) RIBA, ŠKOLJAKA, RAKOVA I DRUGIH MORSKIH ORGANIZAMA DA IH SE STJEČE U VLASNIŠTVO PRISVOJENJEM

### A. Uopće o sposobnosti stvari da je se u vlasništvo stekne prisvojenjem

Shvaćanja o tome koje su stvari sposobne za stjecanje prisvojenjem mijenjala su se doduše ponešto, ali je uvijek bilo i ostalo temeljno pravilo da se prisvojenjem u vlasništvo stječe stvar koja je ničija (res nullius). Pravilo da su ničije stvari sposobne biti predmetom stjecanja vlasništva prisvojenjem prihvaćaju i suvremeni pravni poredci, uključujući dakako i naš, koji određuje

---

<sup>4</sup> Odluka o proširenju jurisdikcije Republike Hrvatske na Jadranskom moru, Narodne novine, br. 157/03, 77/04, 138/06.

da će se prisvojenjem steći vlasništvo “na pokretnoj stvari koju nitko nema u svom vlasništvu...” (čl. 131., st. 1. ZV) te da se “prisvojenjem ... ne može steći tuđe”, a da se “u sumnji ... smatra da stvar nije ničija...” (čl. 132., st. 3. ZV).<sup>5,6</sup> Ipak, u našem suvremenom pravnom poretku djelovanje pravila o sposobnosti predmeta donekle je suženo u odnosu na ono tradicionalno, ali je s druge strane i prilično prošireno. Suženo je utoliko što se nekretnine, pa i kada su ničije, ne mogu steći u vlasništvo prisvojenjem,<sup>7</sup> a prošireno je odredbom da se prisvojenjem mogu steći u vlasništvo ne samo ničije stvari nego i stvari koje su u javnom vlasništvu, ako su namijenjene tome da ih se prisvaja (čl. 131., st. 3. ZV).<sup>8,9,10</sup> No, ta odstupanja od tradicionalnog pravila o sposobnosti predmeta

<sup>5</sup> Čl. 132., st. 3. ZV određuje da se “prisvojenjem ... ne može steći tuđe, u sumnji se smatra da stvar nije ničija...”, ali i postavlja neke zakonske predmnjeve o tome kada su neke stvari ničije. Naime, “uzima se da je pripitomljena životinja ničija ako sama od sebe izostane četrdeset dana, a i da je ničiji roj pčela koji vlasnik nije vijao dva dana”.

<sup>6</sup> Prema rimskom pravu u obzir je dolazila i *occupatio belica*, naime prisvajanje u vlasništvo neprijateljskih stvari u ratu. Ratni plijen (*praeda*) pripadao je rimskoj državi, što se rigorozno provodilo u pogledu nekretnina, dok su se pokretnine često prepuštale vojnicima. U današnje doba norme međunarodnog ratnog prava određuju od koga je, pod kojim pretpostavkama i u čiju korist moguće prisvojiti stvari neprijatelja kao ratni plijen. Inače vrijedi spomenuto pravilo da se prisvojenjem mogu steći u svoje vlasništvo jedino ničije stvari.

<sup>7</sup> Nekretnine koje su postale ničije (a to postaju tek ako vlasnik očituje svoju volju da se odriče svojeg prava vlasništva tih nekretnina, i to u obliku isprave prikladne za zemljišnoknjižni upis, pa na temelju toga bude upis njegova prava vlasništva izbrisan u zemljišnoj knjizi) prelaze po sili zakona u vlasništvo Republike Hrvatske (ako nije zakonom što drugo određeno) (čl. 133., st. 1. i 2. ZV).

<sup>8</sup> Prisvajanje stvari u javnom vlasništvu koje nisu namijenjene tome da ih se prisvaja uzurpacija je javnog vlasništva. Njome je stečen posjed takve stvari, ali ona nije time postala vlasništvo prisvojitelja-uzurpanta; ostala je i nadalje u javnom vlasništvu.

<sup>9</sup> Naša pravna povijest, i ne tako davna, nažalost bilježi i slučajeve da su neke uzurpacije bile naknadno posebnim zakonima “legalizirane”, tako da su uzurpanti postali vlasnicima onih stvari koje su uzurpirali (to mnogo govori o društvenim okolnostima, a i o pravnom poretku koji je takve “legalizacije” dopustio). U takvim slučajevima, stjecatelji nisu pravo vlasništva tih stvari stekli prisvojenjem, nego na temelju posebnog zakona i pod pretpostavkama koje je on odredio za “legalizaciju” uzurpacija.

<sup>10</sup> U vrijeme dok se stvarao naš novi stvarnopravni sustav, još nije bilo definitivno odlučeno hoće li neke stvari koje su do tada bile u društvenom vlasništvu, a pojmovno su opća dobra, dobiti status općih dobara ili pak status stvari u vlasništvu Republike Hrvatske, namijenjenih tome da ih se odatle prisvaja. Stoga su kao možebitni primjeri stvari u

za stjecanje prisvojenjem ne utječu na stjecanje ribolovom, pa se njima ovdje nećemo baviti.

Stvari koje su sposobne za to da ih se u vlasništvo stekne prisvojenjem nisu - međutim - sve jednako za to sposobne. Prisvajanje nekih od njih je slobodno,<sup>11</sup> pa ih može prisvojenjem steći u vlasništvo svaka osoba koja je uopće sposobna za stjecanje prisvojenjem. No, prisvajanje nekih stvari nije sasvim slobodno, nego je tako ograničeno da ih je sposobna steći u svoje vlasništvo prisvojenjem jedino osoba koja ima i posebnu sposobnost za takvo stjecanje tih stvari. Tako je za stjecanje prisvojenjem onih ničijih stvari "koje se mogu nabavljati i rabiti samo uz posebnu dozvolu koju daje nadležno tijelo" sposobna jedino osoba koja ima takvu dozvolu (čl. 131., st. 3. ZV). Stoga će o tome koji je predmet prisvajanja ovisiti ocjena je li prisvojitelj sposoban da ga prisvojenjem stekne u svoje vlasništvo ili nije.<sup>12</sup>

## **B. Ribolov kao prisvajanje iz općeg, pomorskog dobra**

U trenutku koji neposredno prethodi činu prisvajanja iz mora ili podmorja bilo koje ribe, raka, školjke ili drugog morskog organizma, ono što se prisvaja u sastavu je općeg dobra, naime pomorskog dobra, jer prema pravilima našeg suvremenog pravnog poretka sastavni su dijelovi pomorskog dobra, između osta-

---

vlasništvu Republike Hrvatske, namijenjenih tome da ih se odatle prisvaja bile u ZV-u navedene "rude, ribe, voda iz vodotoka i sl." (čl. 131., st. 3. ZV). Kasniji razvoj išao je drugim putem, pa su morske ribe dio općeg (pomorskog) dobra, a ribe koje slobodno žive u javnim rijekama - ničije stvari.

<sup>11</sup> Slobodno je prisvajanje ničijih stvari za koje nije zakonom što drugo određeno.

<sup>12</sup> Na to ćemo se posebno vratiti poslije, u vezi s izlaganjem o utjecaju pravila o zaštiti prirode na mogućnost stjecanja prisvojenjem riba, školjaka i drugih morskih organizama u vlasništvo.

loga, “u moru i morskom podzemlju živa i neživa prirodna bogatstva”<sup>13,14,15,16</sup>. Stoga, dok su u sastavu pomorskog dobra, morske ribe, rakovi, školjke i sl. nisu stvari u stvarnopravnom smislu koje bi bile sposobne biti objekti ičijih prava vlasništva. Jer, kao što je poznato - opća dobra, pa tako i pomorsko dobro, ne

<sup>13</sup> Čl. 3. Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama (Narodne novine, br. 158/03, 100/04-Z. o i. i. d. Z. o gradnji) određuje da pomorsko dobro tvore “unutrašnje morske vode i teritorijalno more, njihovo dno i podzemlje, te dio kopna koji je po svojoj prirodi namijenjen općoj uporabi ili je proglašen takvim, kao i sve što je s tim dijelom kopna trajno spojeno na površini ili ispod nje”, s time da onaj dio kopna koji je pomorsko dobro čine “morska obala, luke, nasipi, sprudovi, hridi grebeni, plaže, ušća rijeka koje se izljevaju u more, kanali spojeni s morem, te u moru i morskom podzemlju živa i neživa prirodna bogatstva”.

<sup>14</sup> O pomorskom dobru v. *Bolanča, D.*: Pomorsko pravo (odabrane teme), Sveučilište u Splitu - Pravni fakultet, Split, 1999, 7-9, a o problemu određivanja granice pomorskog dobra v. *Gržetić, Z., Leder, N.*: Granice pomorskog dobra i pomorski katastar, u: Pravni problemi instituta pomorskog dobra u Republici Hrvatskoj s posebnim osvrtom na luke i pristaništa, Udruga pravnika u gospodarstvu Split, 1998, 11-15.

<sup>15</sup> Za razliku od morskih riba i organizama, slatkovodne ribe i drugi slatkovodni organizmi koji su predmetom slatkovodnog ribolova i prema suvremenom hrvatskom pravu - nisu u trenutku ribolova dijelovi općeg dobra, nego su - kao i divlje životinje - ničije stvari. Naime, slatke vode jesu “opće dobro koje zbog svojih prirodnih svojstava ne mogu biti ni u čijem vlasništvu” (čl. 3., st. 1. Zakona o vodama, Narodne novine, br. 107/95), ali ribe i drugi vodeni organizmi nisu sastavni dio voda. U članku 1., stavku 3. Zakona o slatkovodnom ribarstvu (Narodne novine, br. 106/01, 174/07, 7/03, 10/05, 49/05 - proč. tekst) određeno je da su “ribe u slatkim vodama dijelovi ...prirode od interesa za Republiku Hrvatsku i imaju njezinu osobitu zaštitu koja se provodi sukladno odredbama ovoga Zakona”, ali one nisu time postale sastavnim dijelom slatke vode u kojoj borave.

<sup>16</sup> U tom pogledu odudara naše suvremeno pravno uređenje od drugih poredaka kontinentalnoeuropskog pravnog kruga, koji slijede klasično pravilo da ribe nisu dio voda u kojima žive (drukčije je s onima u zatvorenim, privatnim vodama), pa tako nisu ni dio mora i podmorja koje je opće, odnosno javno dobro, nego su - kao i divlje životinje - ničije stvari. Tako je to prema austrijskom pravu (v. *Rummel, P.*: Kommentar zum Allgemeine bürgerlichen Gesetzbuch, nakl. Manz, Wien, 1990, Bd. 1., 328, Kom. § 295. ABGB), koje pod pojmom öffentliches Gut (javno dobro) razumije i ono što bi prema hrvatskom pravu bilo opće dobro i ono što bi bilo javno dobro u općoj uporabi (v. *Antonioli, W., Kojas, F.*: Allgemeines Verwaltungsrecht, Manz, Wien, 1986, 623-624). Tako je to i prema njemačkom pravu (v. *Baur, F.*: Lehrbuch des Sachenrechts, 12. Aufl., Beck, München, 1983, 276-277; *Soergel, B.*: Bürgerliches Gesetzbuch, Bd. 6. Sachenrecht, Aufl. 12., Kohlhammer, Stuttgart, 1990, 571, Komm. § 960 BGB). Ni prema talijanskom pravu demanio publico (javno dobro) ne sadržava ribe kao svoj sastavni dio, nego su one ničije (art. 822. CC).

moгу biti u privatnoj pravnoj vlasti ijednog građanskopravnog subjekta; ona nisu sposobna biti predmetom stvarnih prava, pa tako ni prava vlasništva (čl. 3., st. 2. ZV). Stoga ih se ni prisvojenjem ne može steći u vlasništvo.

Zbog toga što su ribe i drugi morski organizmi sastavni dijelovi općeg, pomorskog dobra, ne može se izbjeći pitanje je li ih uopće moguće ribolovom steći u vlasništvo. Odgovoriti da to nije moguće bilo bi suprotno činjenici da su se ribolovom oduvijek iz mora i podmorja prisvajali ribe, rakove, školjke i sve drugo što je živo i neživo prirodno bogatstvo. I inače, pojedinci se općim dobrima često služe tako da za sebe nešto od njega prisvajaju, npr. spremajući zrak u zračne spremnike i sl., a da to nije u suprotnosti s pravilom da građanskopravni subjekt ne može u svojoj privatnoj vlasti (vlasništvu) imati bilo koje opće dobro. To pravilo, naime, određuje jedino to da pojedinac ne može u svojoj privatnoj vlasti imati opće dobro kao cjelinu, ali ono nipošto ne znači da građanskopravni subjekt ne bi mogao imati u takvoj svojoj vlasti pojedine stvari koje bi nastale izdvajanjem iz općeg dobra. Dijelovi materije od koje se sastoji neko opće dobro mogu se iz njega izdvojiti u zasebne pokretne stvari, različite od općeg dobra kao cjeline. Za razliku od općeg dobra, koje kao cjelina ne može biti ni u čijem vlasništvu, pa to i nije, one stvari koja bi nastale izdvajanjem iz općeg dobra bile bi zasebne stvari, koje bi, u pravilu, mogle biti objekti subjektivnih stvarnih prava (ako zadovoljavaju naravni i pravni kriterij za to), pa tako i objekti prava vlasništva.

### C. Izdvajanje u zasebnu stvar i njezino prisvajanje

Prigodom morskog ribolova zbiva se dvoje - izdvajanje zasebnih stvari (zasebnih riba, rakova, školjaka i dr.) iz općeg dobra te njihovo prisvajanje. U stvarnosti se oboje redovito zbiva zajedno, kao jednim činom, ali je pojmovno, a i po pravnim učincima, potrebno razlikovati dva čina, koji redovito koincidiraju - čin izdvajanja iz općeg dobra i čin prisvajanja one stvari koja je nastala tim izdvajanjem.<sup>17</sup> I kada se zbivaju u istom odsjeku realnog vremena, ta dva čina nastupaju uzastopno jedan za drugim, a tako i njihovi pravni učinci. Prvo činom izdvajanja iz općeg dobra nastaje zasebna stvar, a potom

---

<sup>17</sup> Neće koincidirati jedino ako do izdvajanja iz općeg dobra dođe bez ikakvog čina prisvojenja ili činom prisvojenja koji nije pravno relevantan.

se ta stvar prisvaja. To dvoje treba razlikovati, budući da svako od toga izaziva druge pravne učinke.<sup>18</sup>

Pravni učinak čina izdvajanja iz općeg dobra je nastanak zasebne stvari (određene ribe, raka, školjke ili dr.), koja je kao takva sposobna biti predmetom prava vlasništva. Ta stvar je u prvi mah, nakon što je nastala izdvajanjem - ničija stvar (*res nullius*), budući da je do izdvajanja bila sastavni dio općeg dobra, a opće dobro nije bilo, niti je moglo biti ni u čijem vlasništvu. Ona je neizbježno ničija dok je netko ne stekne u svoje vlasništvo. A, upravo stoga što je ničija, sposobna je (prikladna) za to da je se u vlasništvo stekne prisvojenjem (okupacijom).

Zajedno s činom izdvajanja iz općeg dobra u ničiju stvar (u ribu, školjku, koralj ili dr.), gotovo uvijek će se zbiti i čin prisvajanja (čin *aprehenzije*) te stvari, naime jednostrani čin njezina uzeća u posjed. Pravni učinak čina prisvajanja u prvom redu je stjecanje posjeda prisvojene stvari. Onaj tko je poduzeo čin izdvajanja iz općeg dobra redovito će ujedno uzeti u svoju faktičnu vlast (posjed) tu stvar koju je iz općeg dobra izdvojio. Upravo to se pri ribolovu redovito zbiva s ribama, školjkama i drugim morskim organizmima.

Daljnji pravni učinak čina prisvajanja - onaj koji nas ovdje najviše zanima, a koji se redovito nadovezuje na prvi - jest stjecanje vlasništva prisvojene stvari. Onaj tko je ničiju stvar činom uzeća stekao u svoj samostalni posjed redovito će tim putem steći tu stvar u svoje vlasništvo. I to se redovito pri ribolovu zbiva s ribama, školjkama i drugim morskim organizmima. Naglašujemo - redovito, jer taj učinak neće nastupiti u svim slučajevima u kojima netko iz podmorja izdvoji i prisvoji neku ribu, školjku, koralj ili koji drugi morski organizam. Da bi čin uzeća ničije stvari u samostalan posjed mogao dovesti do stjecanja prava vlasništva prisvojenjem, potrebno je da bude poduzet s namjerom da se stekne u vlasništvo stvar u pogledu koje se taj čin poduzima<sup>19,20</sup> te da su ispunjene i

<sup>18</sup> I u pravnim porecima u kojima su ribe ničije stvari potrebno je razlikovati ovlast ribolova od stjecanja vlasništva (v. *Marty, G., Raynaud, P.*: *Traité de droit civil*, II./2 Paris, 1980, Nr 415, i *Weill, A.*: *Droit civil (Précis Dalloz)*, Les Biens, Paris, 1974, Nr. 430; *Gschnitzer, F.*: *Österreichisches Sachenrecht*, Springer, 2. Aufl., Wien-New York, 1980, 82).

<sup>19</sup> Čin uzimanja stvari u posjed koji ne bi bio poduzet s namjerom da ju se stekne u vlasništvo ne bi mogao dovesti do stjecanja prisvojenjem vlasništva stvari koja se uzela u posjed.

<sup>20</sup> Moguće je i da čin uzimanja stvari u nesamostalan posjed dovede do stjecanja te stvari u vlasništvo prisvojenjem, a da stjecatelj ne bude onaj tko je taj čin izvršio, nego onaj koji



sve ostale zakonske pretpostavke za to stjecanje. Uz opće pretpostavke stjecanja prava vlasništva (stvar je sposobna, stjecatelj je sposoban, postoji neki pravni temelj za stjecanje prava vlasništva), trebaju biti ispunjene i sve posebne pretpostavke za stjecanje prava vlasništva upravo prisvojenjem.<sup>21</sup> Ako i kada budu ispunjene sve te pretpostavke u pogledu određene stvari (određene ribe, raka, školjke i dr.), stjecatelj će prisvojenjem na toj stvari izvorno steći pravo vlasništva na temelju zakona.<sup>22</sup>

### III. SPOSOBNOST OSOBA DA PRISVOJENJEM STEKNU VLASNIŠTVO RIBA, ŠKOLJAKA I DRUGIH MORSKIH ORGANIZAMA, S OBZIROM NA PRAVILA O DOPUŠTENOSTI I NEDOPUŠTENOSTI MORSKOG RIBOLOVA

#### A. Opća i posebna sposobnost stjecanja ničijih stvari u vlasništvo prisvojenjem

Da bi onaj tko je ničiju stvar prisvojio time postao njezinim vlasnikom, on treba biti sposoban za takvo stjecanje vlasništva na njoj. U suvremenim pravnim poredcima podudara se opća sposobnost za stjecanje vlasništva prisvojenjem s općom pravnom sposobnošću.<sup>23</sup> Pravilo je da stvari koje su ničije svatko slobodno prisvaja, osim ako je u pogledu nekih vrsta takvih stvari zakon

---

bi njime postao njezinim samostalnim posjednikom, s voljom da tu stvar time stekne u svoje vlasništvo. Isto na odgovarajući način vrijedi i za slučaj kada bi čin prisvojenja stvari poduzeo netko u ulozi pomoćnika u posjedovanju one osobe koja bi time postala posjednikom (čl. 12. ZV).

<sup>21</sup> Posebne zakonske pretpostavke za stjecanja prava vlasništva upravo prisvojenjem jesu, osim da je stjecatelj izvršio čin prisvojenja stvari s namjerom da je stekne u vlasništvo, još i da je prisvojena stvar sposobna za to da bude stečena u vlasništvo prisvojenjem (da je ničija, odnosno da je to stvar u javnom vlasništvu koja je namijenjena upravo tome da je se prisvaja) te da je stjecatelj (prisvojitelj) sposoban za to da tu stvar prisvojenjem stekne u svoje vlasništvo (čl. 131. ZV).

<sup>22</sup> Prisvoji li osoba stvar, a da pritom nisu bile ispunjene sve zakonske pretpostavke za stjecanje vlasništva prisvojenjem - stekla je tu stvar samo u posjed, ali ne i u vlasništvo.

<sup>23</sup> Nije bilo uvijek tako, nego je za stjecanje prisvojenjem nekih ničijih stvari trebalo posebno pravo na prisvojenje - pravo na okupaciju, Aneignungsrecht. Tako je OGZ (ABGB) samo domaćim državljanima priznavao sposobnost stjecanja prisvojenjem (§ 382), ali je ta odredba i u Austriji derogirana pravilom o jednakosti.

drukčije odredio.<sup>24</sup> Da bi prisvojenjem stekao u vlasništvo ničiju stvar čije je prisvajanje slobodno, prisvojitelj ne treba imati kakvu posebnu sposobnost za to, dovoljna je njegova opća sposobnost za stjecanje vlasništva prisvojenjem, a ona se - kao što je već kazano - u suvremenim pravnim poredcima, pa tako i u našem - podudara s općom pravnom sposobnošću (čl. 131., st. 1. ZV).

Opća sposobnost za stjecanje ničijih stvari prisvojenjem neće biti dovoljna da bi se prisvojenjem steklo vlasništvo onakve ničije stvari za kakve zakon traži da prisvojitelj ima još i neku daljnju, posebnu sposobnost za njihovo stjecanje. Naime, “na pokretnim stvarima koje nitko nema u vlasništvu, a koje se mogu nabavljati ili rabiti samo uz posebnu dozvolu koju daje nadležno tijelo, vlasništvo može steći prisvojenjem samo osoba koja ima takvu dozvolu” (čl. 131., st. 2. ZV).<sup>25</sup> Za stjecanje takvih stvari u vlasništvo prisvojenjem potrebno je - dakle - da prisvojitelj ima, pored opće, još i zakonom određenu posebnu sposobnost za stjecanje takvih stvari upravo prisvojenjem.

## **B. O utjecaju dopuštenosti i nedopuštenosti ribolova na stjecanje vlasništva prisvojenjem**

Posebna zakonska pravila koja uređuju morski ribolov postavljaju ribolovcima ograničenja, dopuštajući ribolov onima koji ispunjavaju zakonom određene pretpostavke za to. Onima koji te pretpostavke ne ispunjavaju, ribolov je nedopušten. Budući da se ribolovom zbiva izdvajanje iz općeg (pomorskog) dobra i prisvajanje izdvojenoga, ne može se izbjeći pitanje o možebitnom utjecaju dopuštenosti odnosno nedopuštenosti ribolova na pravne učinke izdvajanja riba

---

<sup>24</sup> Suprotno je pravilo postavljeno u pogledu stvari u javnom vlasništvu koje su namijenjene tome da ih se prisvaja. Njih će biti kadra prisvojenjem steći u vlasništvo jedino osoba koja ispunjava neke posebne pretpostavke, određene za to zakonom. Dakle, da bi ih prisvojitelj stekao u svoje vlasništvo, potrebno je da, uz opću sposobnost za stjecanje prava vlasništva, ima još i posebnu sposobnost za njihovo stjecanje u vlasništvo prisvojenjem, naime da mu je zakonom ili dopuštanjem koje je izdano na temelju zakona dopušteno stjecanje u vlasništvo onoga što prisvoji na temelju i u granicama tog dopuštenja (čl. 131., st. 3. ZV). To je pravilo, ali bi posebnim zakonom moglo biti određeno da je slobodno prisvajanje nekih stvari koje su u javnom vlasništvu, a namijenjene su tome da ih se prisvaja.

<sup>25</sup> To će pravilo dolaziti do primjene osobito kod prisvajanja npr. motornih vozila, oružja ili opojnih droga, koje su postale ničije time što ih je njihov nekadašnji vlasnik napustio.

i drugih morskih organizama iz općeg (pomorskog) dobra i njihovo prisvajanje. Ili - drugim riječima - je li za stjecanje prisvojenjem vlasništva na ulovljenim (izdvojenim iz pomorskog dobra) ribama i drugim morskim organizmima potrebno da prisvojitelj ima posebnu sposobnost za njihovo stjecanje upravo prisvojenjem odnosno - je li jedino onaj kojemu je morski ribolov dopušten sposoban da prisvojenjem stekne u svoje vlasništvo one stvari od kojih se njegov ulov sastoji?

Dopuštenost odnosno nedopuštenost morskog ribolova ovisi o tome ima li ribolovac odobrenje za ribolov, koje daje za to nadležna javna vlast. Naime, iako opće dobro ne može biti ni u čijoj privatnoj pravnoj vlasti, to nipošto ne znači da se u pogledu njega ne vrši javna vlast. Itekako je potrebno da javna vlast vodi brigu o općim dobrima i njima upravlja (u svojoj ulozi suverena, a ne u ulozi vlasnika), kako bi ta dobra bila zaista opća, dakle svima na odgovarajućoj uporabi.<sup>26</sup> Uspostavlja se stoga posebno javnopravno (upravnopravno) uređenje u pogledu ove ili one vrste općih dobara, kojim se uređuje upravljanje njima, a i način na koji će pojedinci moći za sebe rabiti i iskorištavati ta opća dobra - uzimati vodu iz rijeka, prometati zrakom, ploviti morem, loviti ribu itd. Tako je i s pomorskim dobrom. U našem pravnom poretku uspostavljeno je posebno pravno uređenje koje regulira pravni status tog općeg dobra, način upravljanja njime,<sup>27</sup> njegovu uporabu i iskorištavanje.<sup>28,29,30</sup> Javna vlast Republike Hrvatske

---

<sup>26</sup> Za slučaj da neposredna briga i upravljanje općim dobrom nije drugačije uređena na temelju posebnog zakona, ZV stavlja u dužnost Republici Hrvatskoj da ona vodi brigu i upravlja općim dobrima u njezinoj vlasti te da za to odgovara (čl. 3., st. 3. ZV). U svakom slučaju, onaj tko odlučuje o općim dobrima ili njima upravlja (bilo da je to Republika Hrvatska ili neki drugi subjekt određen zakonom), dužan je postupati kao dobar domaćin te za to odgovara (čl. 35., st. 7. ZV).

<sup>27</sup> O upravljanju v. kod V. Seršić, V: Upravljanje pomorskim dobrom, Informator, 2007, 5576-5577, 8-10 i 5578-5579, 8-10.

<sup>28</sup> Zakon o pomorskom dobru i morskim lukama (Narodne novine, br. 158/2003, 100/04-Z.i.d. Z. o gradnji).

<sup>29</sup> "Pomorskim dobrom upravlja, održava ga i zaštićuje Republika Hrvatske neposredno i/ili putem županija" - odluka Visokog trgovačkog suda RH, br. Pž-4368/00 od 19. 3. 2002. (Informator, 2004, br. 5255-5256).

<sup>30</sup> Ni na kojem pravnom temelju ne može se na pomorskom dobru steći pravo vlasništva, ni druga stvarna prava, a građevine i drugi objekti koji su trajno povezani s pomorskim dobrom - pripadnosti su tog dobra (čl. 5. Zakona o pomorskom dobru i morskim lukama). No, postoji mogućnost da se posredstvom koncesije uspostave stvarnopravni odnosi u pogledu nekog dijela pomorskog dobra, i ta se mogućnost obilato koristi. Jav-

vodi brigu o pomorskom dobru koje je pod njezinom vlašću, pa - budući da su sastavni dio materije pomorskog dobra ribe, školjke i sve drugo što spada u živo prirodno bogatstvo u moru i morskom podzemlju - određuje pretpostavke pod kojima je pojedincima dopušteno morsko ribarstvo. Zakon o morskom ribarstvu<sup>31</sup> određuje: "Ribe i drugi morski organizmi, osim u posebno zaštićenim dijelovima prirode, mogu se loviti, sakupljati i uzgajati pod uvjetima utvrđenim ovim Zakonom i propisima donesenim na temelju njega".<sup>32</sup> Na temelju tog zakona upravna je vlast ovlaštena da za ribolov daje povlastice, odobrenja odnosno dozvole. Za dopuštenost gospodarskog ribolova<sup>33</sup> (a i uzgoja), potrebna je ribolovcu povlastica<sup>34</sup> koju izdaje nadležno tijelo vlasti (čl. 10-15. Zakona o morskom ribarstvu) za dopuštenost malog ribolova<sup>35</sup> - odobrenje za takav

---

nopravni subjekt kojemu je dužnost da o općem dobru vodi brigu i njime upravlja može urediti uporabu i iskorištavanje toga dobra tako da pojedini građanskopravni subjekti dobiju za to posebno dopuštenje - koncesiju, kojom će biti ovlašteni na neke postupke iskorištavanja općeg dobra, odnosno dijela općeg dobra, na koje inače ne bi imali pravo. Koncesija koju ima neka osoba za iskorištavanje općeg dobra-zemljišta, upisuje se u teretovnicu "prema odredbama za upis zakupa, ako nije što posebno određeno" (čl. 25/2 ZZK).

<sup>31</sup> Zakon o morskom ribarstvu (Narodne novine, br. 74/94, 57/96, 46/97- proć. tekst.) određuje u svojem članku 1. da je "(1) morsko ribarstvo ... gospodarenje obnovljivim biološkim bogatstvima mora, a obuhvaća zaštitu, ribolov i uzgoj riba i drugih morskih organizama", te da su "ribe i drugi morski organizmi u ribolovnom moru obnovljivi ... dijelovi prirode od interesa za Republiku Hrvatsku i imaju njezinu osobitu zaštitu".

<sup>32</sup> Čl. 2. Zakona o morskom ribarstvu.

<sup>33</sup> Zakon o morskom ribarstvu definira gospodarski ribolov kao djelatnost lova i sakupljanja radi stjecanja dobiti, s time da pod lovom misli na djelatnost lovljenja riba i drugih morskih organizama uz upotrebu ribolovnih alata i opreme, a pod skupljanjem na djelatnost sakupljanja morskih organizama bez upotrebe ribolovnih alata (čl. 3., t. 2., 5. i 6. Zakona o morskom ribarstvu).

<sup>34</sup> Povlastica je ovlast na temelju koje pravne ili fizičke osobe smiju obavljati gospodarsku djelatnost ribolova ili uzgoja (čl. 3., t. 18. Zakona o morskom ribarstvu). Strane pravne i fizičke osobe smiju obavljati gospodarski ribolov u ribolovnom moru Republike Hrvatske samo u slučajevima utvrđenim međunarodnim ugovorom (čl. 71., st. 1. Zakona o morskom ribarstvu). Ni domaća pravna osoba osnivač koje je stranac (strana pravna ili fizička osoba) ne smije obavljati ribolov u ribolovnom moru Republike Hrvatske (čl. 73. Zakona o morskom ribarstvu).

<sup>35</sup> Zakon o morskom ribarstvu definira mali ribolov kao lov riba i drugih morskih organizama samo za osobne potrebe (čl. 3., t. 3. Zakona o morskom ribarstvu).

ribolov<sup>36</sup> (čl. 22-26. Zakona o morskome ribarstvu), a za rekreacijsko-športski ribolov<sup>37</sup> - dozvola za takav ribolov (čl. 35.a-35.c Zakona o morskome ribarstvu). Ribolovcu je dopušten ribolov, dakle izdvajanje riba, školjaka i drugih morskih organizama iz općeg (pomorskog) dobra, ako ga je na to ovlastila nadležna javna vlast povlasticom, odobrenjem odnosno dozvolom.

Izvan svake je sumnje da bi ribolov koji bi netko obavljao iako nema takvo dopuštenje javne vlasti, ili koji bi prelazio granice dopuštenja koje je dobio - bio nedopušten, a i kažnjiv. No, pitanje je utječe li dopuštenost odnosno nedopuštenost ribolova na stjecanje vlasništva riba, školjaka i dr. prisvojenjem. Je li povlastica, odobrenje odnosno dozvola za ribolov pretpostavka za to da bi prisvojitelj bio sposoban steći ulov u svoje vlasništvo? Nije. Povlastica, odobrenje odnosno dozvola za ribolov po svojoj je pravnoj naravi - dopuštenje za obavljanje ribolova, dakle dopuštenje za izdvajanje iz općeg (pomorskog) dobra ribolovom, a ne nekakvo dopuštenje za stjecanje vlasništva prisvajanjem, niti je to posebna dozvola za nabavljanje ili upotrebu ničijih stvari (o kakvoj govori članak 131., st. 2. ZV).

Povlastica, odobrenje odnosno dozvola za ribolov nije dopuštenje za stjecanje vlasništva prisvajanjem, jer prisvojitelj postaje vlasnikom ničije stvari na temelju zakona, ako se ispune sve zakonske pretpostavke za stjecanje u vlasništvo ničije stvari koju je prisvojio (čl. 131. ZV). Za stjecanje vlasništva ničije stvari ne treba mu nikakvo dodatno dopuštenje javne vlasti ako su se ispunile sve zakonske pretpostavke za njihovo stjecanje prisvojenjem. I obrnuto - ako nisu ispunjene sve zakonske pretpostavke za stjecanje vlasništva ničije stvari prisvojenjem, nikakvo dopuštenje upravne vlasti neće ga učiniti vlasnikom stvari koju je prisvojio. Onaj tko prisvoji ribu, školjku, raka ili drugi morski organizam izdvojen iz pomorskog dobra postat će činom prisvajanja (a taj će redovito biti izvršen zajedno s činom izdvajanja) na temelju zakona vlasnikom prisvojene stvari ako su ispunjene sve zakonske pretpostavke za to (čl. 131., st. 1. ZV). To će se dogoditi po sili zakona, makar je izdvajanje iz pomorskog dobra (riba, školjaka i dr.) nedopušteno, pa čak i kada je kažnjivo, jer ta nedopuštenost i kažnjivost ne utječe neposredno na građanskopravne, stvarnopravne učinke

<sup>36</sup> Odobrenje je ovlast na temelju koje domaća fizička osoba smije obavljati mali ribolov (čl. 3., t. 19. Zakona o morskome ribarstvu). To odobrenje mogu dobiti jedino domaće pravne i fizičke osobe.

<sup>37</sup> Kako je već navedeno, Zakon o morskome ribarstvu definira mali ribolov kao lov riba i drugih morskih organizama samo za osobne potrebe (čl. 3., t. 3. Zakona o morskome ribarstvu).

prisvojenja. Tek pošto je činom prisvojenja već nastupilo stjecanja posjeda, a redovito i vlasništva prisvojene stvari, može (a u nekim slučajevima i mora) uslijediti konfiskacija prisvojenoga, kao posljedica nedopuštenosti i kažnjivosti zahvata u opće dobro.<sup>38</sup>

Drukčije bi bilo da je zakonodavac dao povlastici, odobrenju odnosno dozvoli za ribolov karakter dozvole za nabavljanje ili upotrebu riba i/ili drugih morskih organizama, koji su izdvojeni iz pomorskog dobra. Da je odredio da ih se može “nabavljati ili rabiti samo uz posebnu dozvolu koju daje nadležno tijelo”, tada bi mogućnost stjecanja vlasništva na njima prisvojenjem ovisila o toj dozvoli, jer bi ih prisvojenjem bila sposobna steći u vlasništvo jedino osoba koja ima takvu dozvolu (čl. 131., st. 2. ZV). Bilo bi to tako da se zakonodavac odlučio na takvo ograničenje stjecanja vlasništva prisvojenjem. Ali, nije tako postupio. Odredio je da za obavljanje ribolova, dakle za izdvajanje iz općeg (pomorskog) dobra treba dopuštenje upravne vlasti (povlastica, odobrenje odnosno dozvola za ribolov), ali tom dopuštenju nije dao karakter posebne dozvole za nabavljanje ili za uporabu ribe i drugih morskih organizama izdvojenih iz pomorskog dobra. Stoga, ako prisvojitelj i nema dopuštenje za to izdvajanje, on nije zbog toga nesposoban za stjecanje ribe i drugih morskih organizama prisvojenjem. Možda se to najbolje vidi po tome što je Zakonom o morskom ribarstvu određeno da se onome koji je nedopuštenim ribolovom počinio prekršaj može, a u nekim slučajevima čak i mora, odrediti zaštitna mjera oduzimanja ulova riba i drugih morskih organizama,<sup>39</sup> dakle njegove konfiskacije “bez obzira tko je vlasnik” (čl. 81., st. 1., 82., st. 3.-4. Zakona o morskom ribarstvu). Dakle, nije određeno oduzimanje nečega što još nije ni u čijem vlasništvu (jer je izdvajanjem iz pomorskog dobra postalo ničije, a nitko to nije prisvojenjem stekao u vlasništvo), nego je naprotiv određeno oduzimanje onoga što već jest u nečijem vlasništvu, a u vlasništvo je moglo doći jedino prisvojenjem. To znači da nedostatak povlastice, odobrenja odnosno dozvole za ribolov nije prisvojitelja učinio nesposobnim za to da na izdvojenim (ulovljenim) ribama i sl. morskim organizmima stekne pravo vlasništva prisvojenjem, kao što bi ga učinilo za to

<sup>38</sup> Stečeno može, a u nekim slučajevima čak i mora biti konfiscirano. Prema Zakonu o morskom ribarstvu, može/mora u prekršajnom postupku biti, uz neke kazne za prekršaj, izrečena i zaštitna mjera “oduzimanja riba i drugih morskih organizama i oduzimanja alata i opreme za ribolov kojima je počinjen prekršaj, bez obzira na to tko je vlasnik”, a u nekim slučajevima i oduzimanje plovila (čl. 81. i čl. 82., stavci 2.-3. Zakona o morskom ribarstvu).

<sup>39</sup> Kazne i zaštitne mjere predviđa Zakon o morskom ribarstvu u člancima 74.-83.

nesposobnim da je pravna narav te povlastice, odobrenja odnosno dozvole za ribolov takva da se ribe, školjke ili drugi morski organizmi mogu nabavljati ili rabiti samo uz posebnu dozvolu. Zbog toga nedostatak potrebne povlastice, odobrenja ili dozvole za ribolov ne utječe ni putem sposobnosti subjekta za stjecanje prisvajanjem na mogućnost da se prisvajanjem stekne pravo vlasništva na ribama, školjkama i drugim morskim organizmima izdvojenima iz općeg (pomorskog) dobra.

Tako možemo ustvrditi da načelo slobodnog prisvajanja ničijih stvari djeluje i u pogledu onih stvari koje se nastale nedopuštenim izdvajanjem iz općeg, pomorskog dobra, pa da posljedica nedopuštenosti ribolova nije izostanak stjecanja vlasništva na ribama, školjkama i drugome što je prisvojio. Posljedica je kazna zbog nedopuštene ribolovne djelatnosti, a i zaštitna mjera konfiskacije rezultata te djelatnosti (ulova), kao i sredstava kojima se ta djelatnost nedopušteno obavlja. Tom će se zaštitnom mjerom oduzeti u korist Republike Hrvatske vlasništvo koje je na nedopušteno izdvojenim ribama, školjkama ili drugim morskim organizmima već na temelju zakona stečeno činom prisvojenja.

#### IV. ZAKONSKA ISKLJUČENJA I OGRANIČENJA MOGUĆNOSTI STJECANJA PRISVOJENJEM RIBA, ŠKOLJAKA I DRUGIH MORSKIH ORGANIZAMA U VLASNIŠTVO

##### A. Uopće o isključenju i ograničenju mogućnosti stjecanja vlasništva prisvojenjem

Zakonom bi u pogledu nekih stvari, pa tako i u pogledu riba, školjaka i ostalih morskih organizama, mogla biti isključena mogućnost da ih se u vlasništvo stekne prisvojenjem,<sup>40</sup> ili bi ta mogućnost mogla biti u nekom smjeru ograničena. Ako bi bila isključena, prisvojitelj ne bi prisvojenjem stjecao vlasništvo takvih stvari koje je prisvojio, nego bi činom prisvajanja samo postajao njihovim posjednikom.<sup>41</sup> A ako bi mogućnost stjecanja vlasništva prisvojenjem bila ograničena kakvom dodatnom pretpostavkom koja bi trebala biti ispunjena da bi se tako steklo vlasništvo, neispunjenje te pretpostavke onemogućilo bi prisvojitelju

<sup>40</sup> Kao što je npr. isključena u pogledu nekretnina (čl. 133., st. 2. ZV).

<sup>41</sup> Prisvojitelj posjed tada bi u najmanju ruku bio nezakonit, a - ovisno o okolnostima - možda i neistinit i nepošten.

da stekne vlasništvo stvari koju je prisvojio. I u takvom slučaju on bi činom prisvojenja samo stjecao posjed prisvojene stvari.

## **B. Utjecaj pravila o zaštiti prirode na mogućnost stjecanja prisvojenjem riba, školjaka i drugih morskih organizama u vlasništvo**

Životinje, uključujući dakako i ribe i druge morske organizme, još se donedavno s građanskopravnog, stvarnopravnog stajališta tretiralo jednako kao i bilo koje druge stvari, od kojih su se razlikovale jedino po tome što su imale sposobnost da se same kreću (*res moventes*). No, od polovine XX. stoljeća bitno se mijenja odnos prema prirodi uopće, a posebno prema životinjama. Pravni sustavi odustaju od tradicionalnog shvaćanja po kojem su životinje u jednakom pravnom statusu kao i bilo koje druge stvari.<sup>42</sup> U suvremenom hrvatskom pravnom poretku ustavnom je normom određeno da “biljni i životinjski svijet”, a i “drugi dijelovi prirode... i stvari od osobito(g) ekološkog značenja, za koje je zakonom određeno da su od interesa za Republiku Hrvatsku, imaju njezinu osobitu zaštitu” (čl. 52., st. 1. Ustava RH). To se svakako odnosi, između ostaloga, i na ribe, divljač,<sup>43</sup> kao i na druge životinje.

Zakon o zaštiti prirode<sup>44</sup> uređuje zaštitu “prirodnina”, kako naziva sve izvorne sastavnice prirode, što uključuje ribe i ostale životinje (čl. 7., t. 33. Zakona o zaštiti prirode).<sup>45</sup> Zaštita se pruža onima koje pripadaju divljim ili udomaćenim vrstama (“svojtama”), za koje je proglašeno da su zaštićene od-

---

<sup>42</sup> Npr. § 90a njemačkog BGB određuje: “Životinje nisu stvari. One su zaštićene posebnim zakonima. Na njih se na odgovarajući način primjenjuju propisi o stvarima, ako nije što drugo određeno”. Slična je i odredba § 285a austrijskog ABGB. Naš ZV nema takvu odredbu, ali to ne znači da se u hrvatskom pravnom poretku životinje tretiraju jednako kako bilo koje druge stvari.

<sup>43</sup> RIBE i divljač bili su izričito navedeni kao dobra od općeg interesa i u člancima 117.-118. Ustava SR Hrvatske iz 1974., dok suvremeni Ustav RH govori najšire o “biljnom i životinjskim svijetu” te o “drugim dijelovima prirode”.

<sup>44</sup> Narodne novine, br. 70/05.

<sup>45</sup> Odredbe Zakona o zaštiti životinja (Narodne novine, br. 135/06), koji postavlja vlasnicima i drugim posjednicima životinja mnoga ograničenja, ne primjenjuju se na ribolov (čl. 2., st. 5. Zakona o zaštiti životinja).



nosno da su strogo zaštićene.<sup>46,47,48</sup> Ta je zaštita u prvom redu upravnoopravna, a za postupke suprotne određenoj zaštiti zapriječene su i kazne, čime se utječe na osobe da se suzdrže od nedopuštenog ribolova (i lova). Time se ne isključuje, ali se ograničava svaka mogućnost stjecanje prava vlasništva na ribama i drugim morskim organizmima koje pripadaju zaštićenim (odnosno strogo zaštićenim) vrstama ("svojtama"). I njih će se moći steći u vlasništvo prisvojenjem, pa i kada je određena zabrana njihova ribolova, ali jedino - ako se ispune sve pretpostavke za takvo stjecanje iz članka 131. ZV.

To u pogledu riba i drugih morskih organizama koji pripadaju nekoj "zaštićenoj divljoj svojti"<sup>49</sup> znači da njihovo prisvajanje nije slobodno. Njih je

---

<sup>46</sup> Koje se "svojte" mogu proglasiti strogo zaštićenima, a koje zaštićenima, određuje čl. 19. Zakona o zaštiti prirode: "(1) Divlje svojte koje su ugrožene ili rijetke, zaštićuju se kao strogo zaštićene svojte i zaštićene svojte. (2) Strogo zaštićenom svojtom može se utvrditi: divlja svojta kojoj prijeti izumiranje na području Republike Hrvatske, usko rasprostranjeni endem, divlja svojta zaštićena na temelju međunarodnog ugovora kojega je Republika Hrvatska stranka i koji je na snazi, potvrđenog od Republike Hrvatske. (3) Zaštićenom svojtom može se utvrditi: zavičajna divlja svojta koja je osjetljiva ili rijetka, i ne prijeti joj izumiranje na području Republike Hrvatske, divlja svojta koja nije ugrožena, ali je radi njezina izgleda lako moguće zamijeniti s ugroženom divljom svojtom, divlja svojta na temelju međunarodnog ugovora kojega je Republika Hrvatska stranka i koji je na snazi. (4) Zaštićenom zavičajnom udomaćenom svojtom može se utvrditi ona ugrožena baštinjena biljna sorta i/ili životinjska pasmina koja se razvila kao posljedica tradicionalnog uzgoja i čini dio hrvatske prirodne baštine. (5) Na pitanja zaštite zaštićenih divljih svojti i zavičajnih udomaćenih svojti koja nisu uređena ovim Zakonom primjenjuju se posebni propisi."

<sup>47</sup> Zakon o zaštiti prirode u članku 27. određuje: "(1) Divlje svojte koje su ugrožene u smislu ovoga Zakona proglašava zaštićenim svojtama ili strogo zaštićenim svojtama Ministarstvo pravilnikom na prijedlog Zavoda na temelju procjene ugroženosti pojedinih svojti i obveza koje proizlaze iz međunarodnih ugovora kojega je Republika Hrvatska stranka i koji je na snazi. (2) Pravilnik iz stavka 1. ovoga članka donosi se na temelju crvenog popisa koji izrađuje Zavod."

<sup>48</sup> Zakon o zaštiti prirode u članku 28. određuje: "(1) Zavičajne udomaćene svojte koje su ugrožene u smislu ovoga Zakona utvrđuje i proglašava zaštićenim zavičajnim udomaćenim svojtama ministar na prijedlog Zavoda. (2) Rješenjem iz stavka 1. ovoga članka određuju se i uzgojni ciljevi, pravila uzgoja i očuvanja čiste i zdrave genetske osnove, te načine korištenja ugroženih zavičajnih udomaćenih svojti koji nisu propisani posebnim zakonom."

<sup>49</sup> Tj. ribama i životinjama iz ugrožene "divlje svojte", koju je Ministarstvo ("središnje tijelo državne uprave nadležno za poslove zaštite prirode") svojim pravilnikom proglasilo zaštićenom odnosno strogo zaštićenom.

sposobna steći prisvajanjem u vlasništvo jedino osoba koja ima za to posebnu dozvolu, dobivenu od nadležnog tijela (čl. 131., st. 2. ZV).<sup>50</sup> Naime, kad je predmet prisvajanja nešto što pripada “zaštićenoj divljoj svojti”, za “hvatanje ili ubijanje...u svrhu prerade, trgovine i drugog prometa ... potrebno je ... dopuštenje” (ako nije što drugo zakonom određeno), koje svojim rješenjem izdaje Ministarstvo ili, točnije, “središnje tijelo državne uprave nadležno za poslove zaštite prirode” (čl. 89., st. 1. Zakona o zaštiti prirode).

Za razliku od povlastice, odobrenja i dozvole potrebne da bi ribolov bio dopušten (dakle da bi bilo dopušteno izdvajanje iz pomorskog dobra), koji ne utječu neposredno na mogućnost stjecanja vlasništva prisvojenjem - ovdje je riječ o posebnom dopuštenju da se nabavi riba ili drugi morski organizam koji pripada “zaštićenoj svojti”. Postojanje takvog posebnog dopuštenja dodatna je pretpostavka stjecanja vlasništva prisvojenjem, jer “na pokretnim stvarima koje nitko nema u vlasništvu, a koje se mogu nabavljati ili rabiti samo uz posebnu dozvolu koju daje nadležno tijelo, vlasništvo može steći prisvojenjem samo osoba koja ima takvu dozvolu” (čl. 131., st. 2. ZV). Stoga će onaj tko to dopuštenje ima moći prisvojenjem steći pravo vlasništva ribe ili drugog morskog organizma iz zaštićene svojte, za koju je ishodio to dopuštenje. Onaj tko nema takvo dopuštenje (bez obzira na to što možda ima povlasticu, odobrenje odnosno dozvolu za ribolov), a izvršio je čin prisvajanja neke zaštićene ribe ili drugog morskog organizma za čije bi “hvatanje ili ubijanje” trebao imati dozvolu Ministarstva - stekao je time samo posjed, ali ne i vlasništvo prisvojenih stvari, budući da nije imao potrebnu posebnu sposobnost nužnu za njihovo stjecanje u vlasništvo prisvojenjem.

## V. ZAKLJUČAK

Pitanje sposobnosti (prikkladnosti) morskih riba, školjaka, rakova, koralja i dr. za to da ih se u vlasništvo stekne prisvojenjem postavlja se stoga što to u našem suvremenom pravnom poretku nisu ničije stvari (za razliku od npr. divljih životinja, ali i od riba u rijekama i jezerima), nego su sastavni dijelovi općeg dobra - pomorskog dobra. Odgovor na to pitanje, koji uvažava činjenicu

<sup>50</sup> Prisvajanje dolazi u obzir budući da - kako smo to već upozorili - izdvajanjem iz općeg dobra (pomorskog dobra) svaka morska ribe i drugi morski organizam (pripadao li nekoj od zaštićenih svojti ili ne) postaje u prvi mah zasebna stvar, koja je ničija. A ničije se stvari mogu stjecati u vlasništvo prisvojenjem.

da se oduvijek ribolovom iz mora i podmorja prisvajaju ribe, rakovi, školjke i sve ostalo što je živo i neživo prirodno bogatstvo, moguće je naći jedino uz pojmovno razlikovanje dvoga - čina izdvajanja iz općeg dobra i čina prisvajanja onoga što je izdvojeno. Oboje se na razini faktičnoga redovito zbiva zajedno, ali to ne ukida njihovu pojmovnu razliku. Ona postoji i ključna je za razumijevanje mehanizma stjecanja vlasništva riba i drugih morskih organizama njihovim prisvajanjem. Iako se na razini faktičnoga ta dva čina redovito zbivaju zajedno, na pravnoj razini čin izdvajanja prethodi činu prisvajanja, pa prvo nastaju pravni učinci izdvajanja, a tek potom učinci prisvajanja. Prvo izdvajanjem iz općeg dobra nastaje stvar, i to stvar koja je sposobna biti objektom prava vlasništva, a ničija je, pa je sposobna (prikladna) da je se u vlasništvo stekne prisvojenjem. Potom se ta ničija stvar prisvaja, čime je prisvojitelj stječe u posjed, a redovito ujedno stječe i vlasništvo prisvojene stvari.

Razlikovanje čina izdvajanja iz općeg dobra od čina prisvajanja omogućuje i pronalaženje ispravnog odgovora na pitanje kako utječu posebna zakonska pravila o dopuštenosti ili nedopuštenosti morskog ribolova na sposobnosti prisvojitelja da vlasništvo stekne prisvojenjem. Odgovor na to pitanje bitne je važnosti, jer vlasništvo može prisvojenjem steći jedino osoba koja je za to sposobna; ona koja to nije, može prisvojenjem steći jedino posjed, ali ne i vlasništvo prisvojenoga. Razlikovanje čina izdvajanja i čina prisvajanja omogućuje da se utvrdi kako dopuštenost ribolova (postojanje odgovarajuće povlastice, odobrenja ili dozvole) nije pretpostavka prisvojiteljeve sposobnosti da stekne vlasništvo prisvajanjem, nego samo pretpostavka dopuštenosti izdvajanja iz općeg, pomorskog dobra. A, čak i kad izdvajanje iz tog dobra nije dopušteno, svakim provedenim izdvajanjem iz njega nastaje zasebna stvar i ona je tada ničija, dok je netko prisvojenjem ne stekne u svoje vlasništvo. Nju bi mogao u svoje vlasništvo steći i takav prisvojitelj koji nema za ribolov potrebnu povlasticu, odobrenje ili dozvolu, jer ga to ne čini nesposobnim za stjecanje vlasništva prisvojenjem, nego jedino odgovornim za prekršaj.

Na pitanje o utjecaju posebnih pravila o zaštiti prirode na svačiju mogućnost stjecanja riba i drugih morskih organizama u vlasništvo prisvojenjem ne može se odgovoriti jednako kao na ono o utjecaju pravila o dopuštenosti ili nedopuštenosti morskog ribolova. Pravila o zaštiti prirode su takva da nije slobodno prisvajanje riba i drugih morskih organizama koji pripadaju tzv. zaštićenim svojstama; njih može nabaviti, dakle steći jedino osoba koja ima za to dozvolu nadležne vlasti. Onaj tko nema takvu dozvolu (bez obzira na to što možda ima povlasticu, odobrenje odnosno dozvolu za ribolov), nije sposoban

prisvojenjem steći u vlasništvo zaštićenu ribu ili drugi morski organizam. Ako u pogledu nje izvrši čin izdvajanja iz pomorskog dobra i čin prisvajanja, steći će ju time samo u posjed, ali ne i vlasništvo. Ona će biti ničija otkada je izdvojena iz pomorskog dobra. Time što prisvojitelj nije na njoj stekao pravo vlasništva, ona neće opet postati sastavnim dijelom općeg, pomorskog dobra. Bit će u prisvojiteljevu posjedu, ali će biti ničija, dok god je prisvojenjem ne stekne u vlasništvo osoba koja je sposobna steći je jer za to ima propisno dopuštenje nadležne vlasti. Odatle će prijetiti opasnost da bi je netko tko ima takvo dopuštenje mogao oduzeti iz prisvojiteljeva posjeda kako bi je prisvojenjem stekao u svoje vlasništvo. To bi svakako izazvalo sukobe i sporove.

Kao što vidimo, pravilo našeg prava da su ribe i drugi morski organizmi sastavni dijelovi općeg dobra - pomorskog dobra, u načelu odgovara potrebama života. Pojedinci će se tim općim dobrom često služiti upravo na taj način da će iz njega izdvajati pojedine dijelove (ribe, školjke i dr.) te to izdvojeno prisvajati. To pravilo, međutim, može stvoriti i neke probleme. Oni se neće toliko osjećati pri stjecanju u vlasništvo riba i drugih morskih organizama prisvajanjem, koliko u slučajevima u kojima će, zbog zakonskih isključenja ili ograničenja mogućnosti stjecanja prisvojenjem, izostati stjecanje vlasništva onoga što je pri ribolovu prisvojeno. Stoga bi bilo dobro da se zakonodavac suzdrži od toga da dopuštenosti ribolova, pa i kada je riječ o ribolovu zaštićenih "svojt", dade karakter pretpostavke stjecanja prava vlasništva prisvojenjem. Pravno-političke ciljeve kojima bi time stremio zasigurno je kadar postići i kojim drugim putem.

## Summary

Nikola Gavella \*

### ON THE ACQUISITION OF OWNERSHIP BY APPROPRIATION OF SEA FISH AND OTHER SEA ORGANISMS

*In the current Croatian legal order, sea fish, sea shells, crabs, corals and other organisms living in the sea and in the sea subsoil cannot be considered as no man's property (as opposed to wild animals and fish living in rivers and lakes), but they are component*

---

\* Nikola Gavella, Ph. D., Professor emeritus, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg maršala Tita 14, Zagreb

parts of the public weal - maritime weal. Such regulation raises some questions that would normally not arise. It is first of all a question of the capacity (suitability) of sea fish, shells, crabs and corals to be owned by appropriation. According to the Croatian current legal order, they cannot be considered as no man's property, but are component parts of the maritime weal. Second, there is the question of the capacity of the appropriator to acquire ownership by appropriation, particularly with regard to the separate rules on sea fishing and to the fact that it is permitted to some and not to all persons. Third, there is the question of the impact of special rules governing the protection of nature on anybody's capacity to own fish and other sea organisms by appropriation. When answering these questions, we must take into account that, through the act of fishing, sea fish, shells, crabs and other live and non-living organisms are acquired. This has always been an important branch of industry, which is very important for tourism. In addition, other and even more important needs of many individuals have been satisfied by these primordial hunters' and fishermen's activities. The only correct answers are those that take into consideration all these facts and that make it possible for fishermen to satisfy all their needs in conformity with the legal order.

In order to find the right answer to the question on the capacity (suitability) of sea fish, shells, crabs and corals to be owned by way of appropriation, it is necessary to distinguish between two main acts: the act of extracting them from the general weal, and the act of appropriating what has been extracted. In fact, these two acts are mostly performed together, but the distinction between them still remains. They are essential when an attempt is made to understand the mechanism of acquiring ownership over fish and other sea organisms by appropriation. Although at the level of factual things, these two acts occur simultaneously, at the legal level, the act of extraction precedes the act of appropriation. Therefore, there is always the act of extraction which, as already said, precedes the act of acquisition of things. By extracting them from the general weal, we obtain things that are capable of being owned and are suitable for being owned by way of appropriation. A fish, a shell, a crab or some other organism is first extracted from a general, maritime weal and it is initially not owned by anyone. Thereafter, this no man's thing is appropriated, whereby the appropriator acquires both the possession and also the ownership of the appropriated thing - a fish, a shell, a crab or any other sea organism.

Differentiating between the act of extraction of a thing from the general weal and the act of appropriation allows us to find an answer to the question about how separate legal rules on permission or prohibition of sea fishing influence the capacity of an acquirer to gain ownership by appropriation. An answer to this question is of crucial importance because ownership may be gained only by a person with the capacity to exercise such a right; if not, through appropriation, such a person can only possess but not own the

*appropriated thing. Such differentiation between the act of extraction and the act of appropriation makes it possible to establish how permission to fish (possession of a benefit, clearance or a licence) is not a precondition for the acquirer's capacity to acquire ownership by appropriation, but only a precondition for the permission to extract from a general, maritime weal. Even when the extraction of that weal is not permitted, any extraction results in a separated thing which nobody owns until somebody appropriates it and then eventually also owns. A person without the necessary fishing benefit, clearance or licence could also own such a thing by way of appropriation because the fact of not possessing such a permit does not make him or her incapable of acquiring ownership by appropriation. Such a person is only liable for misdemeanour.*

*An answer to the question on the impact of special rules on the protection of nature on anybody's capacity of acquiring ownership of fish and other sea organisms by way of appropriation cannot be given in the same way as an answer to the question on the impact of the rules on the permissibility or prohibition of sea fishing. The rules on the protection of nature are such that they limit the freedom of appropriating fish and other sea organisms belonging to so-called protected species. Their appropriation is not allowed; they can be acquired only by persons who have the appropriate permit issued by the competent authorities. A person without such a permit (regardless of perhaps possessing the benefit, clearance or fishing licence) is incapable of acquiring ownership of the protected fish or other sea organisms by appropriation. If such a person extracts them from the maritime weal and carries out the act of appropriation, he or she will possess them but not own them. After extraction from the maritime weal, the fish or other organisms are nobody's property and despite the fact that they are not owned by the appropriator, they cannot become component parts of the general, maritime weal again. They are possessed by the appropriator but continue to be nobody's property until they are finally owned by the appropriator who has the capacity of acquiring them on the basis of a permit issued by competent authorities. There is a danger here that someone with such a permit issued by competent authorities for acquiring fish and other sea organisms, categorised as protected species, may want to seize them from the appropriator's possession in order to acquire ownership by appropriation.*

*This would inevitably lead to a conflict between the interested parties, which would certainly not be desirable in any society. It would therefore be a good idea for the legislator not only to refrain from permitting fishing by presuming the acquisition of the right of ownership by appropriation, but also to refrain from passing separate laws to determine exclusions or limitations of the possibility to acquire ownership by appropriation. His possible legal or political objectives can undoubtedly be achieved by different tools.*

*Key words: no man's property, occupation, public demesne, maritime demesne, appropriation, fishing, ownership, protection of nature*